

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ КУЛЬТУРИ СВОБОДИ У НІМЕЦЬКОМУ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ

Н.В. Григорова, кандидат соціологічних наук, доцент кафедри німецької філології ХНПУ імені Г.С.Сковороди

У статті на матеріалі німецького соціально-філософського дискурсу розглядається лінгвістичний аспект культури свободи. Вона є передусім культурою аргументації та домовляння, яка реалізується у комунікативних практиках, що мають ускладнену структуру. Редуція комплексності цієї структури відбувається через конфлікт інтерпретацій. М'які і жорсткі форми домовляння мають різну мовну репрезентацію, за якою відбувається розрізнення між репресивною і нерепресивною комунікацією. Показано, що парадоксом культури свободи є необхідність створення ситуації конфлікту інтерпретацій.

Ключові слова: культура свободи, мова, домовляння, м'які і жорсткі форми, комунікація, діалог, демократія, консенсус.

Самоствердження культури свободи є запорукою розбудови демократії на пострадянському просторі. Європейський вибір України передбачає засвоєння її основ і принципів. Молоді демократії вже самим фактом свого існування завдячують політичній романтиці, комунікативна модель якої є експресивно насиченою зі значним конфліктогенним потенціалом. Але політична романтика, як відомо, ґрунтується на негативній свободі, в той час, як культура свободи, притаманна деліберативній демократії, зароджується і зростає на ґрунті позитивної свободи, мовний аспект якої має свою специфіку.

Варто зазначити, що культурі свободи, в тому числі й у німецькому соціально-філософському присвячено чимало теоретичних праць. Серед авторів праць, на які спирається це дослідження, треба назвати Ю. Габермаса, Р. Дарендорфа, У. Ді Фабіо, Е. Кріппендорфа, М. Поповича, М. Култаєву та ін. Разом з цим лінгвістичний аспект культури свободи залишається за межами філософської рефлексії.

Метою цієї статті є філософський аналіз лінгвістичного аспекту культури свободи як ускладненого комунікативного процесу з потенційними конфліктами інтерпретацій.

Розгляд цього аспекту культури свободи ускладнюється через те, що у даному випадку йдеться про «культуру в культурі» [9, с. 21]. Зауважимо, що за сучасних умов у суспільному житті, особливо у політиці, надзвичайно актуальними є питання, пов'язані з вербальними практиками розв'язання різного роду конфліктів. Культура аргументації та домовляння у глобалізованому світі є важливою передумовою збереження людської цивілізації, бо саме вона, як буде показано нижче, сприяє досягненню порозуміння між культурами та індивідами, є проявом гуманізації міжлюдських взаємин.

Окреслена проблематика на метарівні досить повно представлена у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників. Серед них треба назвати насамперед К.-О.Апеля, П.Вацлавіка, Ю.Габермаса, А.Гоннета, Л.Ситніченко, С.Пролеєва, К.Ясперса.. Але разом з цим проблема культури домовляння залишається на периферії дослідницького поля сучасної комунікативної філософії. Щоправда, можна зауважити, що у західній комунікативній філософії в останні десятиліття зусилля теоретиків спрямовуються на дослідження культуротворчого і людинотворчого потенціалу філософського діалогу. Тут варто згадати фундаментальну працю В. Гьосле "філософський діалог", де розглядається "процес створення філософського діалогу", його соціальні передумови і перешкоди [10, с. 79, 125-129].

Але культура домовляння не обмежується теорією і практикою різного роду діалогічних комунікативних практик. Про це переконливо свідчать дослідження, присвячені комунікації у світі повсякденності, яка у добу глобалізації стає транскультурною [5, с. 112-113]. Культура аргументації як домовляння, на нашу думку є більш широкою, бо, окрім діалогу включає його передумови, антропологічні засади, психологічні диспозиції.

Культура домовляння також тісно пов'язана зі світоглядною культурою як суспільства у цілому, так і тих осіб, що безпосередньо беруть

участь у перемовинах. Деякі дослідники вважають, що найбільш повно культура домовляння представлена у "життєвому світі дипломатів" [8, с. 126-127]. Але ця культура насправді є більш широкою, а життєвий світ дипломатії тільки віддзеркалює її наявність або відсутність у суспільстві. Адже так звані "м'які" і "жорсткі" форми домовляння є узагальненням формального боку комунікативних практик, існуючих у суспільстві. Треба зауважити, що культура домовляння є ширшим поняттям, ніж культура перемовин. Вона залежить також не в останню чергу від того, чи є конкретні суспільства як суб'єкти інтеркультурного діалогу толерантними, а також від того, наскільки вони готові дотримуватися імперативу толерантності. Останнє Р.Дарендорф влучно характеризує як "здатність чинити опір спокусам несвободи" [6,.150]

У цьому зв'язку Є.К. Бистрицький слушно зауважує, що зміни стратегії насильства вимагають вмінь та навичок свідомого творення ситуації толерантності. "Передовсім, - наголошує він, - йдеться про можливість домовитися. Домовляння - це заміщення реального силового зіткнення мовно-комунікативними (політико-дипломатичними, легальними) та інформативно-просвітницькими діями" [1, с. 79]. Але домовляння є необхідним не тільки у сфері міжнародних відносин. Воно відіграє значну роль у розбудові громадянського суспільства, у гармонізації суспільних відносин.

Усе це вимагає розробки нової методологічної програми, яка б була здатна обґрунтувати стратегії ефективного "м'якого" домовляння. В основу такої програми беручи до уваги значущість антропологічної складової процесу комунікації, треба покласти філософсько-антропологічні і феноменологічні принципи конструювання толерантної соціальної реальності. Розкриваючи у цій площині потенціал феноменологічної методології, Є. Бистрицький пише: "На відміну від класичного, модерного формулювання проблеми толерантності, відновлення саме останнього як основи для теперішніх досліджень і вирішень цієї проблеми, сучасна

філософія зовсім не випадково керується методологією утримання від суджень. Якраз у намаганні віднайти абсолютно об'єктивний досвід, найуніверсальніший погляд на навколишній світ і людину або досягти максимально наукового розуміння й саморозуміння вбачає своє завдання один із найвизначніших варіантів філософії ХХ століття - феноменологія. Один із її основних методів - це метод епохе, або уникнення, винесення за дужки будь-яких наявних досі знань щодо предмета мислення, а також редукція до максимально раціональної основи всіх емоційно-психологічних станів, що заважають нашій об'єктивності [1, с. 85-86].

Феноменологічна методологія дозволяє зосередитися на просторових і темпоральних моментах, які за умов активного і мобільного суспільства набувають першорядного значення. Тут варто звернути увагу на деякі парадокси культури домовляння, яка сама по собі ще не знімає напруження у суспільстві. Адже створення і штучне підтримування ситуації толерантності виключно засобами культури домовляння (саме такий варіант як ефективний обґрунтовує Ж. Дерріда – [див. 8, 65-70] може призвести до асинхронності в діях партнерів перемовин. У цьому випадку відповідальність за порушення консенсусу чи будь-яких інших угод покладається на тих, хто безпосереднє бере участь у розв'язанні різного роду конфліктів, особливо із застосуванням легітимного насилля. Але ефективна безпека передбачає не тільки гуманізовані практики розв'язання конфліктів, а їх запобігання [див. 2, 44-47]. В останні роки у сучасній соціальній філософії та психології спостерігається тенденція ігнорування стратегією запобігання у розгляді конфліктних ситуацій. Внаслідок цього конфлікту з чинника розвитку суспільства і суспільних відносин перетворюється на конститутивний момент суспільного життя. Між тим конфлікт існує на праксеологічному рівні, а способи його цивілізованого розв'язання оформлюються у відповідні дискурсивні практики лише із становленням комунікативної раціональності та транснаціонального громадянського суспільства [див. 4, 137-140, також 2,

3]. Безперечно, суперечливість суспільного життя змушує постійно балансувати між консенсусом та комунікативним конфліктом.

Мистецтвом такого балансування є сучасна культура домовляння. Вона пропонує принципове нове розуміння домовляння, смислом якого є не стільки компроміс, скільки відкриття нових можливостей соціальної творчості. Отже, домовляння відкриває нові перспективи для соціальних дій і передбачає не відмову від принципів і переконань, а їх трансформацію на гуманістичних засадах. Сучасна культура домовляння - це активний гуманізм у дії .

Література

1. Бистрицький Є.К. Конфлікт культур і філософія толерантності і// Ідея культури: виклики сучасної цивілізації. К. 2003. - С. 78-96.
2. Зимовець Р. Конфлікти та протести у постіндустріальному суспільстві (до питання про актуальність дослідницької парадигми Ю.Хабермаса) // Філософська думка. -К., 2001. -№3. -С. 93-114.
4. Adloff F. Zivilgesellschaft. Theorie und politische Praxis. Frankfurt - New-York 2005
5. Budin G. Moeglichkeiten der transkulturellen Kommunikation// Welgesellschaft, Weltverkehrssprache. Weltkultur/ Wolfgang Wis (Hrsg.) Tuebingen :Stauffenburg-Verlag. 2000. - S.112-120.
6. Dahrendorf R. Versuchungen der Unfreiheit. Muenchen: Beck. 2006
7. Deitelhoff N. Ueberzeugungen in der Politik. Frankfurt am Main: Suhrkamp. 2006
8. Derrida J. Politik der Freundschaft. Frankfurt am Main. 2002
9. Di Fabio U. Kultur der Freiheit. – Muenchen: Fink. 2005/ - 215 S.
10. Hoesle V. Der Philosophische Dialog. Muenchen:Beck. 2006
11. Krippendorf Ekkenhart. Die Kultur des Politischen. – Berlin: Kadmos. 2009/ - 200 S.

Лингвистический аспект культуры свободы в немецком социально-философском дискурсе.

Григорова Н.В.

В статье на материале немецкого социально-философского дискурса рассматривается лингвистический аспект культуры свободы. Она является прежде всего культурой аргументации та договоренности, которая реализуется в коммуникативных практиках, имеющих усложненную структуру. Редукция комплексности такой структуры осуществляется через конфликт интерпретаций. Мягкие и жесткие формы достижения договоренностей имеют различную языковую репрезентацию, которая позволяет отличить

репрессивную коммуникацию от нерепрессивной. Показано, что парадоксом культуры свободы является необходимость создания ситуации конфликта интерпретаций.

Ключевые слова: культура свободы, язык, договоренность. Мягкие и жесткие формы, коммуникация, диалог, демократия, консенсус.

Linguistic Aspect of Freedom culture in German Social Philosophy

Discourses.

N. Grigorova

The article is devoted to linguistic aspect of freedom culture regarded on material of German social philosophy discourses . The freedom culture is above all a culture of arguing and bargaining realized as a complexly structured communicational practices/ Reduction of complexly of this structure can be done through a conflict of interpretations/ Soft and hard forms of bargaining have a different linguistic representation/ which is making possible to distinguish between a repressive and non-repressive communication/ Is showed that to the paradox of the freedom culture belongs a necessity to create a situation of interpretation conflicts.

Key words: freedom culture, language, arguing and bargaining, soft and hard forms, communication, dialogue, consensus/